

ЛЕГКУН Тетяна,

кандидат філософських наук, викладач Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ТРИВОГА І ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ СТРАХ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ ПАУЛЯ ТІЛЛІХА

Визначальною рисою нашого часу, на думку багатьох дослідників, увага яких спрямована на осмислення екзистенційної ситуації, в якій перебуває сучасна цивілізація, стала невпевненість у майбутньому та в його прогнозах. Розмірковуючи з цього приводу, американський філософ Д. Левін констатує власну розгубленість перед майбутнім, збільшення сумнівів та загострене усвідомлення складностей та невизначеностей. [1, с. 82]. Людина, яка живе в глобалізованому, нестримному, за висловом британського соціолога Е.Гідденса, світі доволі часто не може віднайти адекватні відповіді на його запити, внаслідок цього загострюються почуття тривоги і страху, що поступово перетворюються на фундаментальні характеристики її буття.

Водночас зміна акцентів сучасного філософського дискурсу, обумовлена духовною та екологічною кризою, створила передумови для виникнення думки про необхідність звернення до філософської класики ХХ ст., зокрема до філософських пошуків протестантського мислителя Пауля Тілліха. Як представник "екзистенційної теології", Тілліх був переконаний у тому, що християнська думка не може мати суттєвого значення для людини, якщо вона не відповідає на питання, які ставить перед нею життя. Ще у 20-ті роки ХХ ст. Тілліх починає шукати відповідь на питання, які виникли у результаті духовної та культурної кризи в Європі. Трагічність буття людини, її екзистенційна невкоріненість, відчуття тривоги, яке охоплює сучасну людину, він вважав симптомами антропологічної кризи – особистісної та соціокультурної.

Пауль Тілліх першим запропонував програму побудови "універсальної теології" – найбільш академічно розробленого варіанту теології ліберально-модерністського напрямку протестантизму. В умовах втрати життєвого смислу і абсурдності буття, П.Тілліх будує власну філософсько-теологічну систему

використовуючи такі екзистенційні поняття, як "тривога", "страх", "туга", "мужність". Звернення до філософії екзистенціалізму мислитель пояснював тим, що вона, є найбільш адекватним вираженням трагічності становища людини в світі, у ній фіксуються центральні конфлікти епохи.

В індустріальній цивілізації людина вважається господарем свого світу і самої себе, але насправді вона сама перетворюється в об'єкт відчужуваних сил. Її становище трагічне, вона відчуває порожнечу і втрату смислу життя. Трагічність людського буття знаходить відображення в творах сучасної культури, особливо в філософії та літературі екзистенціалізму. П. Тілліх детально описує феномен відчуження – схильність свободи до сваволі і свавілля внаслідок розриву між свободою і напередвизначеністю, розриву індивідуальності і участі в спільному житті з іншими людьми, страждання і самотність, відчай, пронизаність існування тривоگوю, і втрати зв'язку кінечного, людського буття з вищою силою буття – Богом.

Універсальна теологія Тілліха пропонує шляхи порятунку людини і подолання відчуження. Спасіння людини протестантський мислитель пов'язує з Новим Буттям, проявившись в символі Ісуса Христа як втілення того, чим людина потенційно являється і зобов'язана бути в нових умовах. Символ Христа як спасителя означає, що досягається Зустріч людини з Сакральним із Новим Буттям, який долає розрив між есенціальним і екзистенційним і отримує перемогу над відчуженням. Отже, порятунок людини може забезпечити тільки віра у непізаного Бога – віра, яка принципово відрізняється від релігії.

Спираючись на філософію екзистенціалізму, Тілліх виводив необхідність релігії з потреби особистості подолати «екзистенційний страх». Він вважав, що християнство може надати людині мужності і таким чином подолати екзистенціальний страх. Протестантський мислитель розробляє своєрідну «онтологію страху». Зі страхом жити легше, якщо знаєш, чого боятися. «Потрібно йти назустріч предмету свого страху, намагатись посилити свій страх, намагатись боятись» [2, с.73]. Це те відношення, яке дозволяє успішно, як показує практика, приборкати свій страх.

Відчуття тривоги – симптом нашого часу, який виникає, коли суто раціональні осягнення людини здаються недостатніми, коли виникає проблема людини. “Тривога - це скінченність, яку переживає людина, як свою власну скінченність. Такою є вроджена тривога, властива людині, як людині. Це тривога небуття, усвідомлення власної скінченності як скінченності. [3, с. 30].

Людина – «тривожна» істота, тривога входить у саму сутність людського існування, бо тривога викликає не абстрактне знання про небуття, а усвідомлення того, що небуття входить в наше власне буття. Філософсько-теологічна система П. Тілліха аналізує людську ситуацію, в якій виникають екзистенціальні питання, і показує, що відповіді на них є символами християнства. Людині, яка опинилася в неусвідомлених кризових ситуаціях глобалізації, пропонується не той варіант майбутнього, який потребує поєднання можливостей і дослідження закономірностей глобального соціального явища, а інший - усамітнення і мужності зустрічі з Богом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Levin D.M. Existentialism at the End of Modernity. Questioning the I's Eyes. – Philosophy Today. – 1990. – Vol.34, N 1/4. – P. 80 – 95.
2. Леонтьєв Д.А. Екзистенціальна тривога і як з нею боротися. // http://psylib.org.ua/books/_leond03.htm
3. Тілліх П. Мужність бути.
// <https://www.ji.lviv.ua/n37texts/tillich.htm>.